

แนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านการถ่ายภาพ

Guidelines of Building the Faith in the Triple gem via Photography

พระมหาณัฐพงษ์ วณฺณโสภโณ (วรณโสภ)*
Phramahanattapong wannasopano (wannasopa)
พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (พระพุทธศาสนา) มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
Master of Arts (Buddhist Studies) Graduate School Mahachulalongkornrajavidyalaya University
แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม**
Kritsana Raksachorm
อรชร ไกรจักร***
Orachorn Kraichakr
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย
Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand
E-mail : nattapong.wan14@gmail.com

Received: May 15, 2022
Revised: November 16, 2022
Accepted: November 16, 2022

บทคัดย่อ

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ ๓ ข้อ คือ (๑) เพื่อศึกษาการสร้างศรัทธาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ (๒) เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายภาพและเทคนิคในการถ่ายภาพศิลปะของช่างภาพ (๓) เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านการถ่ายภาพ

ผลการศึกษวิจัยพบว่า ศรัทธา คือ ความเชื่อในพระรัตนตรัยอันเป็นหลักใหญ่สามเส้า ที่ชาวพุทธพึงระลึกตระหนกอยู่เสมอ คือ (๑) พุทธรัตนะ (๒) ธรรมรัตนะ (๓) สังฆรัตนะ ความศรัทธาที่จะเกิดได้ต้องอาศัยอายตนะเป็นที่รับรู้ อายตนะคือการรับรู้ที่สัมพันธ์กัน ระหว่างตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส กายกับโผฏฐัพพะ ใจกับธรรมารมณ์ ซึ่งเป็นการรับรู้ของมนุษย์มีผลต่อความต้องการอารมณ์และจิตใจ ซึ่งอายตนะที่มีผลต่อภาพถ่ายคือ รูปายตนะ (รูป) จักขวยตนะ (ตา) และมนายตนะ (ใจ) ที่มีความสัมพันธ์กันในการเห็นภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับอายตนะ มีทั้งด้านเข้าถึงธรรมและการ

* นิสิตปริญญาโท, สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย Master of Arts Program in Buddhist Studies, Mahachulalongkornrajavidyalaya University

** ผศ.ดร.แม่ชีกฤษณา รักษาโฉม Asst.Prof.Dr.Kritsana Raksachom ประธานคณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ Chief of Thesis Supervisor Committee.

*** ผศ.ดร.อรชร ไกรจักร Asst.Prof.Dr.Orachorn Krichackra คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ Thesis Supervisor Committee.

รับรู้ทางตา อันเป็นทัศนธาตุตริยะ ล้วนสัมพันธ์ในด้านการเข้าถึงธรรม และการรับรู้อารมณ์ (ใจ) ผ่านกระบวนการสร้างศรัทธา คือ รูปุปมาณิกา ลูขุปมาณิกา และธัมมุปมาณิกา การถ่ายภาพที่ดี ที่ให้เกิดศรัทธาได้ ช่างภาพต้องมีศรัทธาเป็นเบื้องต้น รู้จักค้นหามุมมองของภาพ สามารถจับอารมณ์ และความรู้สึกที่ดีของภาพ พร้อมกับรู้จักการจัดภาพอย่างมีศิลปะด้วยทฤษฎี และองค์ประกอบของแสง สี จุดตัด ๙ ช่อง ความสมดุล เส้นนำสายตา เพื่อการถ่ายภาพพุทธศิลป์ ภาพธรรมทัศน์ และภาพพระสงฆ์ อันเป็นพระรัตนตรัยออกมาเป็นภาพที่น่าศรัทธาเลื่อมใสแก่พุทธศาสนิกชนคนทั่วไป

คำสำคัญ : ศรัทธา; พระรัตนตรัย; การถ่ายภาพ

Abstract

In this research, there are three objectives: (1) to study the creation of faith through channels of sensation, (2) to study the processes of photography and the photographers' techniques of taking pictures of art, and (3) to study the guidelines of building the faith in the Triple Gem via photography.

The results of the research were found that the faith is the belief in the Triple Gem or three main principles that Buddhists always recognize such as (1) the Buddha Gem, (2) the Dhamma Gem, and (3) the Sangha Gem. The happening faith needs the channels of sensation. The channels of sensation are the sense relationship between the eye and the picture, the ear and the sound, the nose and the smell, the tongue and the taste, the body and the touch, and the mind and the mind-object. These channels are the human sensations that affect the emotions and the mind. The channels of sensation that affect the photography and have the relationship of seeing the pictures are the visible objects (pictures), the visual organs (eyes), and the mind channel (mind). The faith and the channels of sensation are related with the enlightenment and the sensation via the eyes which are treated as the noble visibility (dassanānuttariyam) and also related with the enlightenment and the sensation via the mind in the processes of building the faith such as Rūpappamāṇikā (one whose faith depends on good appearance), Lūkhappamāṇikā (one whose faith depends on shabbiness), and Dhammappamāṇikā (one whose faith depends on right teachings and practices).

With good photography to build the faith, the photographer must have basic faith, know the methods of searching the point of view, catch up the good emotions and feelings of the pictures along with the arts of picture composition such as Theory and Elements of light and colors, Rule of Thirds, Visual equilibrium, Leading line etc. in order to take photos of the Buddha arts, the Dhamma scenes, and the Sangha pictures which are the Triple Gem as the pictures of faithfulness for all Buddhists.

Keywords: The faith; Triple gem; Photography

บทนำ

ศรัทธาเป็นองค์ธรรมที่มนุษย์ให้ความสำคัญในการนำพาจิตไปสู่เป้าหมายใช้ความรู้เป็นเครื่องนำทาง ใช้ความเชื่อเป็นเครื่องตัดสินใจในการกระทำ ส่วนใหญ่มีความเชื่อเฉพาะในสิ่งที่ตนต้องการจะเชื่อ พระพุทธองค์ทรงเห็นว่าควรทำกรรมดีและเชื่อกฎแห่งกรรม เพราะจะทำให้ได้รับประโยชน์ในโลกนี้และโลกหน้า พระรัตนตรัยเป็นบาทฐานในการระลึกเพื่อให้เกิดความศรัทธาเลื่อมใส ชวนใจอยากปฏิบัติธรรมปฏิบัติ เพื่อให้หลุดพ้นออกจากทุกข์ในวัฏฏะสงสาร เป็นเหตุให้เข้าถึงนิพพานความเชื่อหรือศรัทธา พระรัตนตรัย^๑ เป็นหลักใหญ่สามเส้า ที่ชาวพุทธพึงระลึกตระหนกอยู่เสมอ คือ

๑. พุทธรัตนะ - มนุษย์ (ซึ่งถึงศักยภาพสูงสุด ที่มีอยู่ในมนุษย์แต่ละบุคคล)
๒. ธรรมรัตนะ - ธรรมชาติ (ธรรมตาแห่งเหตุปัจจัย ที่รู้แล้ว จะลุลงที่เหนือเหตุปัจจัย)
๓. สังฆรัตนะ - สังคม (สังคมอุดมคติ แห่งอริยชน ผู้ดำเนินอยู่ในขั้นต่าง ๆ แห่งการรู้ธรรม และก้าวตามวิถีแห่งพุทธะ)

ความเชื่อทางพระพุทธศาสนาเป็นเครื่องชักนำอันแรกให้เกิดไตรสรณคมน์ หรือเป็นพุทธศาสนิกชน ผู้นับถือพระพุทธศาสนา คือ สิ่งที่เกิดขึ้นในใจ ๒ อย่างได้แก่ ศรัทธา กับ ปสาทะ ศรัทธาแปลว่าความเชื่อ ปสาทะ แปลว่า ความเลื่อมใส ศรัทธาที่ไม่ถูกต้องอาจเป็นอันตรายแก่การนับถือพระพุทธศาสนา เมื่อศรัทธาไม่ถูกต้อง ปสาทะ (ความเลื่อมใส) ก็ไม่ถูกต้องเหมือนกัน ความศรัทธาหรือความเชื่ออย่างถูกต้องนั้น^๒ ทำให้จิตผ่องใส ช่มนิเวศน์ไว้ได้ ไม่ขุ่นมัวด้วยมลทิน^๓ เมื่อเกิดศรัทธาต่อบุคคลหรือเรื่องราวหลักการใด ศรัทธานั้น

^๑ อก.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๓๑/๔๒๐.

^๒ สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน), **หลักพระพุทธศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖), หน้า ๑๕๗-๑๕๘.

^๓ **มิลินทปัญหา**, ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นพระราชานุสรณ์ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทร์บรมราชชนนี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๓๙), หน้า ๕๒.

จะเป็นปัจจัยที่ทำให้เรามีจุดเริ่มต้น ศรัทธาทำให้มีความสนใจ และเข้าไปหา ชักนำให้เข้าไปซักถาม เพื่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจความจริงยิ่งขึ้นไป^๕

คำว่า ศรัทธา คือ ธรรมชาติที่มีความเชื่อและความเลื่อมใสในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ตามความเป็นจริง เชื่อในกรรมและผลของกรรม^๕

ศรัทธาที่ถูกต้องจะต้องเป็นศรัทธาในพระรัตนตรัยหรือในคุณของพระรัตนตรัยอย่างไม่หวั่นไหว หรือเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญาจึงจะเป็นศรัทธาที่ถูกต้อง ศรัทธาในพระพุทธศาสนานั้นพระพุทธเจ้าทรงตรัสสอนให้เชื่อเรื่องกรรมและผลของกรรม เชื่อว่าสัตว์มีกรรมเป็นของ ๆ ตนและเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้าและว่าเป็นศรัทธาที่ประกอบด้วยปัญญา ให้ใช้สติพิจารณาด้วยเหตุและผลไม่ถ่อมคลั่งตื่นข่าวพระองค์สอนว่าความสุข และความทุกข์ของมนุษย์นั้นขึ้นอยู่กับกรรมคือการกระทำไม่มีใครเป็นผู้บันดาลให้เกิดขึ้น^๖

กิจกรรมการเผยแผ่พระพุทธธรรม ที่ตรวจสอบพบว่าในปัจจุบัน นั่นคือ การใช้สื่อจากพุทธศิลป์ หรือ ธรรมชาติ หลักธรรม และพระสงฆ์ ผ่านภาพถ่ายใช้ในการเผยแผ่ ซึ่งการจะปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นก่อนนั้นก็ใช้วิธีการถ่ายภาพเสริมเรื่องราวเนื้อหาธรรมะ ซึ่งเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นมุ่งหมายหลักธรรมให้ปรากฏแก่ชาวโลก เสริมสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัย โดยเริ่มจากหลักการแนวคิดการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นหน้าที่โดยตรงของพุทธบริษัททั้ง ๔ โดยยึดหลักการที่พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางไว้ มีพระพุทธพจน์ตอนหนึ่ง ที่พระพุทธองค์ส่งพระสาวกออกไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาครั้งแรกว่า “ภิกษุทั้งหลายจงเที่ยวไปสู่ที่จาริก เพื่อประโยชน์แก่ชนหมู่มาก เพื่อความสุขแก่ชนหมู่มาก เพื่ออนุเคราะห์ชาวโลกเพื่อประโยชน์เพื่อเกื้อกูล เพื่อความสุขแก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย” นี่คือเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์ของการเผยแผ่ธรรม^๗ ในด้านการถ่ายภาพ ในการสร้างความศรัทธาที่สามารถสื่อถึงคุณค่าของพระรัตนตรัย และหลักธรรมของพุทธศาสนาซึ่งปัจจุบัน มีคำสอนของพระพุทธศาสนาปรากฏบนโลกโซเชียลมากขึ้นในหลากหลายรูปแบบ แม้แต่หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาก็มีพระไตรปิฎกฉบับออนไลน์ มีเว็บไซต์อธิบายคำสอนทางศาสนาเผยแผ่ทางอินเทอร์เน็ตจำนวนมาก อาจกล่าวได้ว่าศาสนาพุทธในปัจจุบันถูกบีบให้ปรับตัวเข้าหามวลชน เป็นศาสนาเพื่อมวลชนมากขึ้น^๘

^๕ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานของวิทยาศาสตร์**, (กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑), หน้า ๑๐๗.

^๖ พระครูปลัดวิสุทธี คุตตชโย, **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมชั้นจุฬอภิธรรมิกตรี**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัทธนาเพรส จำกัด [Tana Press Co.,Ltd], ๒๕๖๔), หน้า ๖๔.

^๖ วศิน อินทสระ, **ศรัทธากับปัญญา**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๔), หน้า ๙๒-๑๐๑.

^๗ ดุราลัยเถียนใน วิ.ม. (ไทย) ๔/๓๒/๔๐.

^๘ พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์, “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”, **วารสารวิชาการธรรมทรรณ**, ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ (กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๐), หน้า ๒๑๒ – ๒๑๓.

ดังนั้น ผู้วิจัยมุ่งค้นคว้าศึกษา และนำเสนอความศรัทธาในพระรัตนตรัยในคัมภีร์พระพุทธศาสนา ผ่านการรับรู้ทางอายตนะ คือทางตา และทางใจ กระบวนการเทคนิคของช่างภาพในการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยว่าสามารถสร้างศรัทธาได้จริงหรือไม่ ภาพด้านไหนทำให้ผู้พบเห็นภาพเหล่านั้นเกิดศรัทธาได้ขึ้นจริง และแนวทางการนำเสนอเผยแพร่ภาพให้เกิดประโยชน์มากขึ้น โดยอ้างอิงอาศัยค้นหาทบทวนวรรณกรรม คัมภีร์พระพุทธศาสนา ผลงานงานวิจัยรวมถึงประมวลผลแนวคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้มาจากการสัมภาษณ์ของผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตอบคำถามวิจัย

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑. เพื่อศึกษาการสร้างศรัทธาผ่านการรับรู้ทางอายตนะ
๒. เพื่อศึกษากระบวนการถ่ายภาพและเทคนิคในการถ่ายภาพศิลปะของช่างภาพ
๓. เพื่อศึกษาแนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านการถ่ายภาพ

วิธีการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพที่ต้องอาศัยการลงภาคสนามสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ โดยอาศัยข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการวิเคราะห์การถ่ายภาพ ในการสร้างความศรัทธาในพระรัตนตรัยในคัมภีร์พระพุทธศาสนาข้อมูลชั้นปฐมภูมิ (Primary Sources) เป็นเบื้องต้น ศึกษาข้อมูลจากคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ๒๕๐๐ คัมภีร์พระพุทธศาสนา ได้แก่พระไตรปิฎก อรรถกถา และงานวิจัย วิทยานิพนธ์ และหนังสือวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเรื่องความศรัทธา การถ่ายภาพสร้างความศรัทธาในพระรัตนตรัย และทำการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) จากผู้ให้ข้อมูลสำคัญและกลุ่มเป้าหมายที่มีความเกี่ยวเนื่องในบทบาทของช่างภาพในเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล เพื่อเป็นข้อมูลเป็นองค์ประกอบในการวิเคราะห์ตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินการวิจัย โดยวิเคราะห์ และจัดเตรียมเรียงข้อมูลที่ได้มาจากคัมภีร์พระพุทธศาสนา ข้อมูลในชั้นปฐมภูมิ ทุตติภูมิ เพื่อเป็นแนวทางในการจัดองค์ประกอบความสำคัญของแนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัย จากภากรถ่ายภาพ ภาพถ่าย วิดีโอ วีดิทัศน์ รวมถึง สื่อออนไลน์ที่มีปรากฏกำหนดกรอบแนวคิด ปัญหา และวัตถุประสงค์ในการวิจัยกำหนดผู้ให้ข้อมูลสำคัญช่างภาพ ๒ ส่วนที่อาศัยเขตกรุงเทพมหานคร และปริมณฑล กำหนดเครื่องมือวิจัย และออกแบบคำถามเพื่อทำการสัมภาษณ์ต่อจากนั้นจึงนำไปตรวจสอบเครื่องมือการวิจัยโดยผู้เชี่ยวชาญ ๓ รูป/คน ที่มีผลงานการถ่ายภาพ นำเสนอผลงานปรากฏต่อสื่ออย่างชัดเจน ดำเนินการสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ และเก็บรวบรวมข้อมูลการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านการรับรู้ทางอายตนะด้านต่าง ๆ เพื่อนำมาสรุปในบทที่ ๔ รายงานผลการศึกษาอภิปรายผลในบทที่ ๕ ในขั้นตอนสุดท้ายนี้ผู้วิจัยนำข้อมูลที่ได้จากการวิเคราะห์มาสรุปผลการวิจัยเป็นองค์ความรู้ใหม่อย่างสมบูรณ์ และเสนอแนะผลที่ได้จากการวิจัย และเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ผลการวิจัย

จากการศึกษาการสร้างศรัทธาผ่านการรับรู้ทางอายตนะที่มีผลต่อศรัทธา ผู้วิจัยมุ่งนำเสนอศรัทธาคือ ความเชื่อในพระพุทธเจ้า พระธรรม และพระสงฆ์ หรือเรียกว่าพระรัตนตรัย^๙ อันเป็นหัวใจสำคัญของพระพุทธศาสนา การมีความเชื่อในพระรัตนตรัยพระรัตนตรัยอันเป็นหลักใหญ่สามเส้า ที่ชาวพุทธพึงระลึกตระหนักรู้อยู่เสมอ คือ

๑. พุทธรัตนะ คือ ตถาคตโพธิสัทธา^{๑๐} และอาคมสัทธา
๒. ธรรมรัตนะ คือ สัมปสาทสัทธา สัทธาญาณสัมปยุต^{๑๑} กัมมสัทธา วิปากสัทธา^{๑๒} และกัมมัตสสกาตาสัทธา
๓. สังฆรัตนะ คือ ปสาทสัทธา อจลนสัทธา และสัมปสาทลักษณะสัทธา^{๑๓}

ความศรัทธาที่จะเกิดได้ต้องอาศัยอายตนะเป็นที่รับรู้ อายตนะคือการรับรู้ที่สัมพันธ์กันระหว่างตากับรูป หูกับเสียง จมูกกับกลิ่น ลิ้นกับรส ใจกับโณภูมิจุฬพะ ซึ่งเป็นการรับรู้ของมนุษย์มีผลต่อความต้องการอารมณ์^{๑๔} จิตใจ ซึ่งอายตนะที่มีผลต่อภาพถ่าย เกิดการรับรู้ได้^{๑๕} มีความรู้สึก^{๑๖} ผ่านรูปายตนะ (รูป) จักขวยตนะ (ตา) และมนายตนะ (ใจ)^{๑๗} ที่มีความสัมพันธ์กันในการเห็นภาพ ความสัมพันธ์ระหว่างศรัทธากับอายตนะ มีทั้งด้านเข้าถึงธรรมและการรับรู้ทางตา อันเป็นทัศนानุตตรียะ^{๑๘} ทางการได้ยินและทางใจ ซึ่งความศรัทธาอันจะเกิดได้นั้น ต้องผ่านกระบวนการรับรู้ทางอายตนะ การรับรู้จะเกิดขึ้นต่อเมื่อมีองค์ประกอบเกิดขึ้นครบทั้งสามอย่าง คือ อายตนะ อารมณ์ และวิญญานภาวะนี้ในภาษาธรรมมีคำเรียกโดยเฉพาะว่า “ผัสสะ” หรือ “สัมผัส” แปลตามรูปศัพท์ว่า การกระทบ แต่มีความหมายทางธรรมว่า

^๙ อด.นวก. (ไทย) ๒๓/๒๓๑/๔๒๐.

^{๑๐} อด.ปญจก. (ไทย) ๒๒/๕๓/๗๔.

^{๑๑} สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ป.อ. ปยุตโต), พุทธธรรมฉบับปรับปรุงขยายความ, หน้า ๕๕๔.

^{๑๒} ส.ส. (ไทย) ๑๖/๒๑/๒๘.

^{๑๓} **มิลินทปัญหา**, ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นพระราชานุสรณ์ ในงานพระราชพิธีถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๓๙), หน้า ๕๒.

^{๑๔} Feldman, M. P., **Psychology in the Industrial Environment**, (London: Butter Worth, 1994), p. 320.

^{๑๕} พระอนุรุทธะและพระญาณธชนะ, **อภิธรรมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี**, พระคันธสาราภิกวงศ์ แปลและอธิบาย, พิมพ์ครั้งที่ ๔, (กรุงเทพมหานคร: ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์นไทยการพิมพ์, ๒๕๕๕), หน้า ๗๔๙.

^{๑๖} ส.น. (ไทย) ๑๖/๒/๖.

^{๑๗} พระพุทธโฆสเถระ, **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**, แปลและเรียบเรียงสมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจอาสภมหาเถร), พิมพ์ครั้งที่ ๕, (กรุงเทพมหานคร: บริษัท ประยูรวงศ์พริ้นติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗), หน้า ๘๑๐.

^{๑๘} ที.ปา. (ไทย) ๑๑/๓๒๑/๒๖๒, อด.นวก. (ไทย) ๒๒/๒๗๙/๓๑๖.

การประจวบหรือบรรจบพร้อมกันแห่งอายตนะ อารมณ์ และวิญญาณ มโนสัมผัส จึงเกิดเป็นความศรัทธา กระบวนการสร้างศรัทธาผ่านการรับรู้ทางอายตนะในทางพุทธศาสนานั้นตั้งแต่เริ่ม จนถึงจุดหมายปลายทาง ต้องมีศรัทธารวมอยู่ด้วยเสมอ ซึ่งศรัทธาเป็นปัจจัยอย่างหนึ่งที่ทำให้กระบวนการนั้นดำเนินต่อไปได้ จึงอาจสรุปได้ว่า การปฏิบัติทั้งหมดในพุทธศาสนาจะเดินไปได้ข้อธรรมอื่น ๆ จะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องมีศรัทธาเป็นปัจจัยส่งเสริมผ่านอายตนะด้วยจึงจะเป็นไปได้ตลอดสาย บุคคลในโลกเป็นผู้ที่มีศรัทธา จะมีเหตุให้เกิดศรัทธาที่ต่างกันมีการถือเอาคุณสมบัติของศรัทธาต่าง ๆ กันมาเป็นเกณฑ์ ทำให้คนเราเกิดศรัทธาของแต่ละบุคคลไม่เหมือนกัน ในพระพุทธศาสนามีกระบวนการสร้างศรัทธา ผ่าน ๔ กระบวนการ^{๑๙} แตกต่างกัน คือ

๑. รูปประมาณ^{๒๐} ผู้ถือประมาณในรูป บุคคลที่มองเห็นรูปร่างสวยงามทรวดทรงดี อวัยวะสมส่วน ท่าทางสง่า สมบูรณ์พร้อม จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

๒. โชนะประมาณ^{๒๑} ผู้ถือประมาณในเสียง บุคคลที่ได้ยินได้ฟังเสียงสรรเสริญ เกียรติคุณหรือเสียงพูดจาที่ไพเราะ จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

๓. ลูชประมาณ^{๒๒} ผู้ถือประมาณในความคร่ำหรือเศร้าหมอง บุคคลที่มองเห็นสิ่งของเครื่องใช้ความเป็นอยู่ที่เศร้าหมองเช่น จีวรค่าคร่ำๆ เป็นต้น หรือมองเห็นการกระทำ ความประพฤติเคร่งครัด เข้มงวดขัดเกลาคตน จึงชอบใจ เลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ

๔. ธรรมประมาณ^{๒๓} ผู้ถือประมาณในธรรม บุคคลที่พิจารณาด้วยปัญญาเห็นसारธรรมหรือการปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ คือ ศีล สมာธิ ปัญญา จึงชอบใจเลื่อมใส น้อมใจที่จะเชื่อถือ ในงานวิจัยนี้ผู้วิจัยเน้นในรูปปมาณิกา ลูชปมาณิกา ซึ่งมีความเกี่ยวเนื่องทางตาที่จะเห็นภาพช่วยให้เกิดความศรัทธา และธัมมปมาณิกา ที่เกิดจากผู้พบเห็นภาพที่แฝงไปด้วยปริศนาธรรม ที่เมื่อพบเห็นแล้วเกิดศรัทธานำไปประพฤติปฏิบัติ จากภาพที่ปรากฏอันเป็นทัศนานุตรียะ และจากกัลยาณมิตร และการชักชวนรับฟังของบุคคลอื่นให้เห็นภาพทางตา ชวนให้เกิดความศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านการรับรู้ทางใจ

ภาพถ่ายที่มีคุณภาพดีแปลกตาน่าสนใจนั้นต้องใช้กระบวนการเทคนิคในการถ่ายทำ แต่ถ้าต้องการให้ภาพนั้นมีคุณค่าทางใจแก่ผู้ที่ได้พบเห็นด้วยแล้ว จำเป็นต้องใช้ศิลปะเข้าช่วย การถ่ายภาพเป็นศิลปะอย่างหนึ่งที่ใช้เป็นเครื่องแสดงออกหรือถ่ายทอดความรู้สึกนึกคิด ซึ่งใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ผลิตภาพด้านอารมณ์ของศิลปินโดยอาศัยแสงสีและเงา ผสมผสานกับวิธีการทางฟิสิกส์และเคมี ทำให้เกิดการ

^{๑๙} คุรยลละเอียตใน ๑๑.๑๑๑. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๑๕.

^{๒๐} คุรยลละเอียตใน ข.๑๑. (ไทย) ๓๓/๕๑-๖๑/๒๔๔-๒๔๕.

^{๒๑} คุรยลละเอียตใน ๑๑.๑๑๑. (ไทย) ๒๑/๖๕/๑๐๘-๑๐๙.

^{๒๒} ๑๑.๑๑๑. (ไทย) ๒๐/๒๓๔/๓๐.

^{๒๓} คุรยลละเอียตใน ๑๑.๑๑๑. (ไทย) ๓๖/๑๓๒/๒๐๔-๒๐๕.

ถ่ายทอดทางอารมณ์ ความรู้สึกและค่านิยมไปสู่ผู้พบเห็น^{๒๔} การถ่ายภาพจึงเปรียบเป็นจุดพบกันระหว่างวิทยาศาสตร์และศิลปศาสตร์ การถ่ายภาพเพียงให้ติดเป็นภาพนั้นง่าย เพราะอุปกรณ์สมัยใหม่ได้พัฒนาก้าวหน้ามาก ปัจจุบันกล้องถ่ายภาพมีระบบอัตโนมัติช่วยในการถ่ายภาพได้สะดวกรวดเร็วและง่ายดาย แต่การถ่ายภาพให้ได้เป็นภาพเพียงอย่างเดียวนั้นยังไม่เพียงพอ ช่วงภาพที่ดีที่จะถ่ายภาพให้เกิดศรัทธาได้จะต้องมีสายตาที่เฉียบแหลม รู้จักค้นหามุมมองของภาพ สามารถจับอารมณ์ และความรู้สึกที่ดีของภาพพร้อมกับรู้จักการจัดภาพอย่างมีศิลปะด้วยทฤษฎี^{๒๕} และองค์ประกอบ คือ

๑. แสง^{๒๖} (light) ทำให้เรามองเห็นสิ่งต่าง ๆ หากไม่มีแสงเราก็ไม่สามารถมองเห็นอะไรได้ แสงจะประกอบด้วยคุณลักษณะที่ต่างกันไป สร้างความศรัทธาให้เกิดแตกต่างกันไป

๒. สี^{๒๗} ที่มีความหมาย สื่อถึงอารมณ์ความรู้สึก แสงและสีมีผลกระทบต่ออวัยวะในการมองเห็นของเรา และที่สำคัญนักจิตวิทยาที่ศึกษาโดยให้ความสนใจในปัญหาต่างๆอันเกี่ยวกับผลกระทบของสีที่มีต่อจิตใจของมนุษย์สัญลักษณ์ของสีต่อการรับรู้มีผลที่เกิดขึ้นของสีในแง่มุมมองสุนทรียภาพแห่งการเห็น ศรัทธาจะเพิ่มพูนขึ้นได้ ทางการสัมผัสรับรู้ทางตา (Impression – visually ทางการแสดงออก (ทางอารมณ์) (Expression – emotionally) ทางการประกอบสร้าง (ทางสัญลักษณ์) (Construction – symbolically) ผ่านทฤษฎีในการทสร้างองค์ประกอบของภาพด้วย

๑) กฎสามส่วน (Rule Of Thirds)

การจัดวางตำแหน่งหลักของภาพถ่าย เป็นองค์ประกอบหนึ่งที่สามารถทำให้เกิดผลทางด้านแนวความคิด และความรู้สึกได้ การวางตำแหน่งที่เหมาะสมของจุดสนใจในภาพ เป็นอีกสิ่งหนึ่งที่สำคัญและที่นิยมกันโดยทั่วไปคือ กฎสามส่วน

๒) จุดตัด ๙ ช่อง^{๒๘} (Sweet Spot)

เป็นการจัดภาพที่นิยมมากที่สุด ภาพดูมีชีวิตชีวา ไม่จืดชืด การจัดภาพโดยใช้กฎนี้ทำให้ภาพดู เด่น ไม่อืดอาด ไม่แน่น หรือหลวมจนเกินไป นักถ่ายภาพทั้งมืออาชีพ และมือสมัครเล่นนิยมจัดภาพแบบนี้มาก

^{๒๔} ญัฐวัฒน์ อุดมทรัพย์พงศ์, การถ่ายภาพบุคคล, (นนทบุรี : บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๕.

^{๒๕} สุรเชษฐ์ นันทิพย์, Basic PORTRAIT Photo for Bginner พื้นฐานการถ่ายภาพบุคคลเชิงปฏิบัติ, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๑), หน้า ๑๕.

^{๒๖} อำนวยพร บุญจรัส, The art of photography digital ศิลปะแห่งการถ่ายภาพ, (กรุงเทพมหานคร: ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๑), หน้า ๘๖.

^{๒๗} รศ.ดร.นเรศ รังควัต, ถ่ายภาพให้มีพลัง YHE POWER OF IMAGE, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๒), หน้า ๗๑.

^{๒๘} ดร.ชลิตา ทรงประสิทธิ์, THE PORTRAIT PHOTOGRAPHY ศิลปะการถ่ายภาพบุคคล, (กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๓), หน้า ๑๐๔.

๓) ความสมดุล (Balance)

เป็นการจัดองค์ประกอบภาพเพื่อให้ ภาพดูนิ่ง สง่างาม น่าศรัทธา คล้ายกับแบบเน้นด้วยรูปทรง แต่จะแสดงออกถึงความสมดุล นิ่ง ปลอดภัย ภาพลักษณะนี้อาจจะดูธรรมดา ไม่สะดุดตาเท่าใดนัก แต่มีเสน่ห์ และความงามในตัว

๔) เส้นนำสายตา (Leading Lines)

สามารถบอกลักษณะโครงสร้างของภาพ เป็นตัวนำสายตาไปสู่จุดเด่นหรือจุดสนใจของภาพถ่าย เชื่อมโยงองค์ประกอบต่าง ๆ ในภาพทำให้เกิดความเป็นเอกภาพและการเคลื่อนไหว

๕) การเน้นด้วยกรอบ (Frame)

การประกอบภาพโดยการเพิ่มกรอบภาพให้เป็นฉากหน้าของภาพ จะช่วยสร้างความเด่นสะดุดตา ทำให้ภาพภายในกรอบน่าสนใจขึ้น เช่น ช่องประตู หน้าต่าง รั้ว กิ่งไม้ ฯลฯ และควรให้กรอบภาพเหล่านี้มีน้ำหนักความเข้มของภาพให้มากกว่าภาพเรื่องราวที่อยู่ภายใน

เป็นองค์ประกอบสำคัญในการสร้างภาพถ่ายที่ทำให้เกิดศรัทธาในพระรัตนตรัย ผ่านพุทธศิลป์ ๗ หมายถึง ศิลปกรรมที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลคำสอนของพระพุทธเจ้า ทั้งที่เป็น สถาปัตยกรรม ปฎิมากรรม และจิตรกรรม ศิลปกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ มีความหมาย ดังนี้

๑) ประเภทจิตรกรรม (painting) งานจิตรกรรมเป็นศิลปะที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาโดยใช้สี และพื้นผิวต่าง ๆ คือ ศิลปะการเขียนภาพหรือวาดภาพเกี่ยวกับพุทธประวัติ ชาดก ภาพพระพุทธเจ้าปางต่าง ๆ เช่น ภาพปางสมาธิ ภาพปางอุ้มบาตร เป็นต้น เช่น การเขียน ภาพประกอบคำสอนทั้งในแผ่นผ้า แผ่นกระดาษ หรือบนฝาผนัง เป็นเรื่องพุทธประวัติ ชาดก ไตรภูมิ จักรวาล เพื่อให้เกิดภาพชัดเจนระหว่างที่ฟังหรืออ่านพระธรรมคำสอน ตลอดจนเรื่องราวทางศาสนา เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ลึกซึ้ง เช่น การถ่ายทอดความคิด ความเชื่อ ความศรัทธาในพุทธศาสนาผ่านภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติที่แบ่งเป็นตอนต่าง ๆ โดยนำภาพจินตนาการถึงเรื่องราวหรือ เหตุการณ์สำคัญในแต่ละตอน มาถ่ายทอดให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับเรื่องราวที่ปรากฏในพระธรรมคำสอน ทำให้เกิดการจดจำและความประทับใจได้ดีกว่าการฟังหรืออ่านเพียงอย่างเดียว

กล่าวได้ว่า ประเภทจิตรกรรมเป็นศิลปะที่ถ่ายทอดเรื่องราวเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาผ่านภาพเล่าเรื่องพุทธประวัติที่แบ่งเป็นตอนต่าง ๆ โดยนำภาพจินตนาการถึงเรื่องราวหรือเหตุการณ์ สำคัญในแต่ละตอนมาถ่ายทอดให้มีความชัดเจน สอดคล้องกับเรื่องราวที่ปรากฏในพระธรรมคำสอน

๒) ประเภทประติมากรรม งานประติมากรรมที่แสดงออกในเชิงพุทธศิลป์เป็นการสื่อให้เกิดความศรัทธาผ่านวัสดุต่าง ๆ ตามสมัยนิยม ทั้งแกะสลักไม้ หินอ่อน โลหะ หรืองานปูนปั้น เป็นรูปเปรียบหรือองค์แทนพระพุทธเจ้า ที่เรียกว่า “พระพุทธรูป” ท่านเรียกศิลปะประเภทนี้โดยเฉพาะว่า “ปฎิมากรรม” และเรียกพระพุทธรูปว่า “พระปฎิมากร” เช่นรูป และสัญลักษณ์ของพระพุทธเจ้า มีความหมายถึงทุกสิ่ง

ที่สร้างเพื่อระลึกถึงสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า เพื่อเกิดความศรัทธา นำไปสู่การประพฤติปฏิบัติตามหลักพระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้า เช่น พระพุทธรูป ซึ่งมีการ ถ่ายทอดรูปแบบตามคัมภีร์มหาปุริสลักษณะ ๓๒ ของมหาบุรุษผู้มีบุญญาธิการ แม้ว่าจะไม่ครบถ้วน ตามคัมภีร์ทั้งหมดแต่ได้แสดงถึงความสงบ ความเมตตา และความงามตามหลักสุนทรียะ ซึ่งก่อให้เกิด ความเลื่อมใสศรัทธา เป็นเครื่องยึดเหนี่ยว ฟังพา เพื่อนำไปสู่หนทางพ้นทุกข์ทั้งปวงได้ นอกจากนี้ สันนิษฐานของพระพุทธองค์ เช่น ต้นโพธิ์ ดอกบัว สลึง ธรรมจักร รอยพระพุทธบาท แสดงถึงความหมาย และเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธเจ้า^{๒๙}

๓) ประเภทสถาปัตยกรรม สถาปัตยกรรมเป็นส่วนหนึ่งในการสร้าง สัญลักษณ์ทางศาสนา เพื่อระลึกถึงพระพุทธเจ้า จะมีทั้งเจดีย์ อุโบสถ วิหารต่าง ๆ การสร้าง สถาปัตยกรรมแต่ละแห่งเพื่อเป็นที่ประดิษฐานสัญลักษณ์แห่งพระพุทธเจ้า รวมทั้งเป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมเพื่อการบูชาสัญลักษณ์นั้น สถานที่นั้นจึงเปรียบเสมือนพาหนะนำคนไปสู่การพ้นทุกข์ ดังเรือสำเภาที่ล่องลอยอยู่ในลำน้ำวา นำพาคนไปสู่ฝั่งพระนิพพาน หรือทางพ้นทุกข์ทั้งปวง ดังปรากฏ การจัดวางผังวัดสำคัญ เช่น วัดพระแก้ว วัดพระธาตุลำปางหลวง ที่จำลองเป็นจักรวาลหนึ่ง ภายในจักรวาลนั้นมีองค์ประกอบของเขาพระสุเมรุ ศูนย์กลางจักรวาล คือ ตำแหน่งที่ตั้งขององค์เจดีย์ ส่วนทวีปทั้ง ๔ ล้อมเขาพระสุเมรุนี้เป็นวิหารตามทิศต่าง ๆ ที่ตั้งอยู่ท่ามกลางมหานทีสีทันดร ลักษณะคล้ายเรือสำเภาที่ล่องลอยอยู่กลางน้ำ

พุทธศิลป์นั้นเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม สื่อพุทธธรรมสร้างศรัทธา และความงามของพุทธศิลป์ และงานศิลปะนั้นอาจแบ่งแยกออกเป็นระดับต่าง ๆ ตั้งแต่ระดับพื้นฐานจนถึงระดับสูงที่มีระบบระเบียบซับซ้อน จากลำดับขั้นตอนที่อยู่ในระดับความงามทั่วไป ซึ่งสามารถเรียนรู้และรับได้ทุกคน ซึ่งถือว่าเป็นความงามขั้นพื้นฐาน จนถึงขั้นมีประสบการณ์เรียนรู้ ผึกฝน ปฏิบัติ สร้างความคุ้นเคย จึงสามารถเกิดความศรัทธาซาบซึ้งในความงามของพุทธศิลป์นั้นได้ เพื่อเป็นแนวทางในการปฏิบัติ เช่น ความเข้าใจงานศิลปะที่สร้างศรัทธา และการอนุรักษ์ จึงจำเป็นต้องกล่าวถึงหลักเกณฑ์ในการวินิจฉัยทฤษฎี คุณค่าและศรัทธาความงามของงานพุทธศิลป์ไว้พอสังเขป เพื่อเป็นพื้นฐานในความเข้าใจคือ

๑) ปริยัติ คือ การศึกษาทฤษฎีต่าง ๆ เกี่ยวกับพุทธศิลป์เพื่อสร้างศรัทธา เช่น ในเรื่องของรูปร่าง รูปทรง ท่าทาง ลีลา การกำหนดของเส้น อารมณ์ การรับรู้ หรือสุนทรียศาสตร์ในงานพุทธศิลป์ ในทางพุทธศาสนา ปริยัติ หมายถึง การเล่าเรียนหลักธรรมในพระไตรปิฎก

๒) ปฏิบัติ คือ การลงมือทำจริง ในการสร้างสรรค์ผลงานเกี่ยวกับพุทธศิลป์นั้น ๆ ในทางพุทธศาสนา หมายถึง การประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรม หรือการนำเอาหลักธรรมคำสอนไปใช้หรือปฏิบัติตาม

^{๒๙} พิชรินทร์ สุขประมุล, วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา, รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ, (กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๒), หน้า ๕.

๓) ปฏิเวธ คือ การเข้าถึงคุณค่าหรือแก่นแท้ในงานพุทธศิลป์นั้น ๆ เพื่อเกิดศรัทธานำมาปฏิบัติให้ได้ผล ซึ่งมีขั้นตอน เครื่องมือ หรือสื่อการแสดงความรู้สึกอันจะนำไปสู่ความเข้าใจในคุณค่าของงานศิลปะนั้น ในทางพุทธศาสนาหมายถึงการลู่วงผลในระดับต่าง ๆ จนถึงการตรัสรู้

ภาพถ่ายที่สร้างศรัทธาได้นั้น ควรเป็นไปตามกระบวนการสื่อสารพุทธธรรม ซึ่งเป็นสิ่งที่จำเป็น และต้องมีความเข้าใจในเรื่องของทฤษฎี หลักแนวคิด หัวข้อธรรม และการสื่อสารให้ถูกต้องตามกระบวนการ เพื่อให้เกิดประสิทธิผล จึงต้องทำความเข้าใจในองค์ประกอบของการสื่อสารพุทธธรรม ซึ่งประกอบด้วย ดังนี้^{๓๐}

๑) ผู้ส่งสาร คือ กลุ่มบุคคลผู้เริ่มต้นส่งสารไปให้อีกบุคคลหนึ่ง หรือเป็นผู้ส่งสารผ่านช่องทางหนึ่งไปยังผู้รับสาร ดังนั้นพฤติกรรมของการสื่อสารจากภายใน เพื่อจะให้ผู้รับสารด้วยรูปแบบใดก็ตามมีผลเป็นอย่างไร และผู้ส่งสารนั้นมีความสำคัญในการนำไปเพื่อการบรรลุวัตถุประสงค์ของตน ผู้ส่งสารในที่นี้หมายถึง ช่างภาพ

๒) สาร คือ เรื่องราวที่แสดงออกโดยใช้ภาษาหรือสัญลักษณ์ใด ๆ ก็ตามที่สามารถทำให้เกิดความรู้ร่วมกันได้ และเกิดศรัทธา หรือเป็นสาระเกิดขึ้นต่อเมื่อผู้ส่งสารเกิดความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้นั้นไปสู่การรับรู้ของผู้อื่น (ผู้รับสาร) หรือสารนี้อาจจะเป็นทั้งคำพูด รูปภาพ ตัวหนังสือเครื่องหมาย และกิริยาท่าทางต่าง ๆ ในที่นี้หมายถึงรูปภาพ หรือภาพถ่าย

๓) สื่อ คือ สิ่งที่ทำหน้าที่ เป็นผู้นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร ในที่นี้หมายถึงรูปภาพ การถ่ายภาพหรือพุทธศิลป์ ภาพธรรมทัศน์ และภาพพระสงฆ์

๔) ผู้รับสาร คือ บุคคลหรือกลุ่มบุคคลผู้รับข้อมูล ความคิด ความรู้สึก ฯลฯ ที่ผู้ส่งสารส่งมา โดยสามารถกำหนดรู้และเข้าใจความหมาย เนื้อหาของสาร สาร คือภาพถ่ายสามารถเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้ส่งสารได้

ในกรณีที่ผู้รับสารมีปฏิกิริยาตอบสนองกลับไปสู่ผู้ชมภาพสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ ในส่วนของภาพถ่ายที่สร้างศรัทธาในพุทธรัตนะนั้น ประกอบไปด้วย

๑) ภาพพุทธปฏิมา^{๓๑} เป็นพุทธานุสติสร้างศรัทธาให้พุทธศาสนิกชนได้ระลึกถึงพระองค์ในรูปแบบประติมากรรมรูปเคารพและผสมผสานพุทธอิริยาบถตามเหตุการณ์ในพุทธประวัติ ได้แก่ นั่ง ยืน เดิน นอน รวมถึงการสื่อความหมายสัญลักษณ์ของเหตุการณ์ในพุทธประวัติ ในรูปแบบของปางต่าง ๆ

^{๓๐} พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), การเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคปัจจุบัน, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘), หน้า ๗๘.

^{๓๑} ศาสตราจารย์ ไชศรี ศรีอรุณ, พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ, พิมพ์ครั้งที่ ๓, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖, หน้า ๖-๗.

๒) ภาพสังเขปนิยสถาน^{๑๒} เมื่อพระพุทธรองค์จะเสด็จปรินิพพานพระพุทธรองค์ตรัสถึงสถานที่เพื่อการระลึกถึงและเจริญในกุศลทั้งหลายให้กุลบุตรผู้ศรัทธาควรเห็น ได้แก่ สังเขปนิยสถาน ๔ ตำบล คือ สถานที่ประสูติ ตรัสรู้ แสดงปฐมเทศนา และปรินิพพาน ผู้จาริกไปยังเจดีย์สถานด้วยความเลื่อมใส จักเข้าถึงโลกสวรรคได้ สังเขปนิยสถาน ๔ แห่งเหล่านี้เป็นที่ควรเห็นของกุลบุตรผู้มีศรัทธา

พุทธธรรมกับพุทธศิลป์เป็นสิ่งเกี่ยวเนื่องกัน ด้วยพุทธศิลป์ที่ช่างไทยได้สรรค์สร้างไว้ทั้งพระพุทธรูป จิตรกรรมตลอดจนสถาปัตยกรรมอย่างอาคารเจดีย์ และพระปราสาท ล้วนมีนัยที่แสดงถึงพุทธธรรมของ องค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าไว้ด้วยทั้งสิ้น พอเป็นเครื่องยังใจให้พุทธศาสนิกชนเกิดความเลื่อมใส เมื่อเราเข้าใจ ถึงพุทธธรรมที่แฝงไว้ตามงานพุทธศิลป์ของวัด ซึ่งนอกจากจะพบความงามทางตาแล้วย่อมพบความสุขสงบ ทางใจและความแจ่มใสทางปัญญาด้วย ตัวอย่างเช่น การสร้างพระพุทธรูปอันเป็นวัตถุที่แทนองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้านั้นเป็นสิ่งระลึกถึงพุทธคุณทั้งพระปัญญาคุณพระบริสุทธิคุณ และพระกรุณาธิคุณ พระพุทธรูปถือเป็นวัตถุที่สร้างอย่างวิจิตรด้วยภูมิปัญญาของช่างซึ่งรังสรรค์พระปฏิมาด้วยความรู้สติปัญญา และความศรัทธา ยามสบพระพักตร์แลเห็นสายพระเนตรที่เต็มไปด้วยความเมตตาและพระโอษฐ์ที่ยิ้ม อย่างผู้ไม่มีความทุกข์ในโลก น้อมให้พุทธศาสนิกชนเกิดความสงบเย็น และความเลื่อมใสได้ นอกจากนี้ ความงาม หรือพุทธศิลป์ที่ปรากฏอยู่ทั่วสรรพางค์องค์พระปฏิมาแล้ว พระพุทธรูปยังได้แฝงคติธรรมไว้ อย่างแยบคายอีกด้วย ฉะนั้น ในส่วนของธรรมรัตนะ (ธรรมทัศน์) นั้น ผู้วิจัยได้สรุปภาพที่สื่อถึงพระธรรม คือ ภาพพุทธศิลป์สื่อพุทธธรรม ได้แก่ (๑) ธรรมจักร (๒) ดอกบัว^{๑๓} (๓) ต้นโพธิ์^{๑๔} (๔) ต้นสาละ (๕) ภาพจิตรกรรมสื่อธรรม (๖) ภาพปริศนาธรรม^{๑๕} (๗) ภาพสัญลักษณ์ธรรม เนื่องจาก พระธรรมนั้น เป็นนามธรรม จึงต้องอาศัยรูปธรรม เช่น ภาพถ่ายเป็นตัวสื่อให้เข้าถึง

ในส่วนของสังฆะรัตนะ^{๑๖} ทางพระพุทธศาสนาแบ่งพระสงฆ์ออกเป็น ๒ ประเภท คือ พระอริยสงฆ์ และสมมติสงฆ์ พระอริยสงฆ์คือภิกษุผู้รู้แจ้งธรรม ผู้ปฏิบัติตามคำสอนของพระพุทธเจ้าได้บรรลุธรรม สามารถจัดกิเลสตัดมหาอุปาทานตามภูมิชั้นของตนได้ ได้แก่ พระโสดาบัน ถึงพระอรหันต์ ส่วนสมมติสงฆ์ คือ ภิกษุผู้ได้รับการอุปสมบทถูกต้องตามพระธรรมวินัยแล้วอุทิศตนเพื่อการศึกษา และปฏิบัติตาม พระธรรมวินัยตามความสารถของตน ภาพพระสงฆ์ที่สร้างศรัทธาได้นั้น เป็นภาพที่ประกอบด้วย ความ สำรวม มีมารยาทในการยืน เดิน นั่ง ของพระสงฆ์ผู้มีการศึกษา และปฏิบัติในเสขียวัตรอันดีงาม

^{๑๒} ดุรายละเอียดเพิ่มเติมใน ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๐๒/๑๔๑.

^{๑๓} อ.จตุกก (ไทย) ๒๑/๑๓๓/๒๐๒.

^{๑๔} พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), **พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์**, พิมพ์ครั้งที่ ๑๑, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖), หน้า ๓๖๐.

^{๑๕} พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ, **ภาพจิตรกรรมในโรงมหรสพทางวิญญาน**, (กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒), หน้า ๑.

^{๑๖} อ.จตุกก. (ไทย) ๒๒/๑๐/๔๒๓.

แนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ดั่งนั้น ต้องประกอบด้วย

๑) เจตนาต้องชัดเจน

การถ่ายภาพสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยผ่านสื่อสังคมออนไลน์ ต้องมีเจตนาของการส่งสาร คือ ภาพถ่าย อันเป็นข้อมูลที่เป็นเรื่องจริงไม่บิดเบือน เรื่องที่เสนอนั้นต้องเหมาะสมกับกาลเวลาแต่ในบางครั้ง บางสถานการณ์ ช่างภาพอาจต้องต้องพิจารณาด้วยปัญญาว่า บางเรื่องอาจไม่เหมาะสมกับเวลา อาจจะไม่เป็นที่ชอบใจของคนบางกลุ่มบางคน แต่เมื่อเสนองานนั้นไปแล้วเกิดประโยชน์ต่อผู้พบเห็น

๒) ภาพถ่ายที่ประทับใจ

ภาพถ่ายที่ประทับใจเมื่อพบเห็นแล้วเกิดศรัทธาย่อมก่อให้เกิดประโยชน์ได้ในวงกว้าง ช่วยให้เข้าถึงกลุ่มคนได้อย่างไม่จำกัดเพศ ไม่จำกัดวัย สิ่งสำคัญคือ การสานต่อให้ผู้คนได้นำข้อธรรม ข้อคิดที่ได้จากภาพที่ได้ศึกษาจากสื่อทั้งหลายนั้น ไปปฏิบัติใช้ให้เกิดผลจริงให้ชีวิตประจำวันแบบไม่จำกัดเวลา และสถานที่ ดังนั้น ถ้ามองย้อนกลับไปในอดีตการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยนั้นต้องบรรยายธรรม นำใบลานไปเทศน์ ด้วยจากนั้นก็เปลี่ยนแปลงเป็นหนังสือธรรมะ แต่ปัจจุบันสามารถทำได้ด้วยเทคโนโลยีทางโทรศัพท์มือถือ กล้องถ่ายรูป ช่วยให้ธรรมะใกล้มือ ใกล้ตัว ใกล้ใจ สามารถนำมาประยุกต์เผยแพร่ เป็นเครื่องมือสืบสานพุทธศาสนาไปยังรุ่นลูกหลานต่อไป

๓) แฝงด้วยเนื้อหาสาระธรรมโดดเด่น เข้าใจเข้าถึงได้ง่าย

มีการโพสต์เนื้อหาทางธรรมะที่สั้น ๆ แต่อธิบายความหมายได้อย่างชัดเจนบนรูปภาพ มีเรื่องราวประกอบทำให้น่าสนใจ ทำให้สะดุดตา ดึงดูดความสนใจผู้ที่ดูผ่าน ๆ แล้วเกิดสนใจที่จะอ่านเนื้อหา และมีใจความของข้อความสั้น ๆ อยู่ในรูปด้วย ถ้าหากจำเป็นต้องใส่เนื้อหาที่ยาว ก็ควรใส่ข้างล่างภาพ ส่วนทางด้านข้อความไม่ควรจะเป็นการสอนที่มีเนื้อหาหนักเกินไป แต่ควรจะเป็นเนื้อหาธรรมะ ที่อ่านแล้วเพลินไปกับเรื่องที่น่าสนใจ พออ่านแล้วอยากติดตามเรื่องใหม่ๆที่จะนำเสนอ เนื้อหาการโพสต์ เป็นธรรมะที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวัน ตัวอย่างเหตุการณ์ ข้อความธรรมะที่โดนใจ หัวข้อธรรมะที่นำมาเสนอ อาจจะไม่จำเป็นต้องเป็นหัวข้อที่ใหม่เสมอ แต่เปลี่ยนมุมมองในการนำเสนอ เพื่ออธิบายหัวข้อธรรมะนั้นไปเรื่อย ๆ ไม่จำเป็นต้องจบในโพสต์เดียว เปรียบเหมือนธรรมะที่ส่งถึงหน้าบ้าน โดยจะนำสื่อเหล่านี้มาใช้ในทางที่ประโยชน์ ถ้าทุกคนช่วยกันดูแลช่วยกันส่งเสริมพระพุทธศาสนาในทางที่ดีงาม ภาพถ่ายมากมายที่ประกอบด้วยคำคม ข้อคิด ก็เป็นอีกแรงหนึ่งของการขับเคลื่อนของการเผยแผ่งานพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืน และมั่นคงถาวรต่อไป จนสามารถน้อมใจไปสู่พระรัตนตรัย นำคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มาประพฤติปฏิบัติให้เข้ากับยุคกับสมัยในโลกปัจจุบันอย่างมีความสุขได้ สุขทั้งภายนอก สุขทั้งภายในซึ่งเป็นความสุขที่แท้จริงและยั่งยืน^{๓๓} เป็นประเด็นที่สำคัญในทางพระพุทธศาสนา ภาพที่เราเห็นทำให้เราเกิดปสาทะก่อน คือมีความ

^{๓๓} สัมภาษณ์ พระมงคลวชิรากร, ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เลขาธิการเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม, เลขาธิการฝ่ายสาธารณสงเคราะห์ ของมหาเถรสมาคม,วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

เลื่อมใสเป็นเบื้องต้น ไม่ว่าจะเป็สภาพพระพุทธรูปปฏิมาที่ดี ภาพศาสนสถานหรือภาพสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ในทางพระพุทธศาสนาก็ดี^{๑๘} ก็สามารถทำให้เกิดศรัทธาในพุทธรัตนะ เป็นการคิดในสิ่งที่ดีงาม คือ

๑. สื่อสารภาพที่ดี
๒. หลีกเลียงภาพที่เลื่อม
๓. ขวนขวายหาวิธีสร้างสรรค์ภาพให้ไปสู่สังคมคนรุ่นใหม่ให้ได้^{๑๙}

ภาพถ่ายที่สร้างสรรค์ได้นั้นประกอบด้วยลักษณะดี ๓ คือ

- ๑) **มีสาระที่ดี** คือตัวเนื้อหาธรรมะถูกต้อง ถูกใจ สมสมัยและได้ประโยชน์สำหรับผู้พบเห็น
- ๒) **เป็นสื่อที่ดี** หมายถึงวิธีการนำเสนอที่ตรงเป้าหมาย เข้าใจง่าย
- ๓) **มีการถ่ายภาพที่ดี** หมายถึงตัวผู้เป็นช่างภาพจำเป็นต้องเป็นผู้รู้ดี มีความชำนาญในการถ่ายภาพเป็นต้น

ทั้ง ๓ นี้จะนำไปสู่ผลสัมฤทธิ์ที่พึงปรารถนาในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส ซึ่งคนในโลกผู้ถือเอาคุณสมบัติต่าง ๆ กัน เป็นเครื่องวัดในการที่จะเกิดความเชื่อความเลื่อมใส ผ่านองค์ประกอบของภาพ และเทคนิคของคนที่ถ่ายภาพสื่อไปถึงคำสอนของพระพุทธเจ้า เทคนิคการถ่ายภาพในทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นเลิศอยู่ประการหนึ่งคือด้วยพุทธศิลป์ก็ตามหรือว่าสถาปัตยกรรมในทางพระพุทธศาสนาก็ตาม มีความงามทั้งงามนอกงามในอยู่แล้ว งามข้างนอกคือสัมผัสเห็นด้วยตา เมื่อบุคคลได้เข้าไปสัมผัสความงามภายใน ได้ทวนผู้รู้ให้ความหมายนิยามนี้ ยิ่งงามเข้าไปใหญ่ อยากรที่นำเสนอมนนี้ เสนอภาพนี้ให้คนเห็นในมุมที่มันแฝงไปด้วยปริศนาธรรม เทคนิคการถ่ายภาพที่สำคัญอีกประการก็คือ สามารถนำธรรมะในองค์ประกอบของภาพนั้น ๆ มานำเสนอเพื่อให้เห็นเข้าถึงธรรมะให้ได้ เทคนิคการถ่ายภาพที่สร้างสรรค์ต่อพระรัตนตรัย ประการแรกผู้ถ่ายภาพต้องมีศรัทธาที่ดี ประการที่สองต้องคิดต่อไปว่า เราจะสื่อภาพนี้ต่อไปให้กับคนอื่นได้อย่างไร ให้เขามองเห็นแล้วเกิดความศรัทธาเลื่อมใสมากขึ้นในพระพุทธศาสนา หลังจากนั้นไปค่อยเข้าสู่กระบวนการโปรเซสบันทึกภาพถ่าย โดยสรุปแล้วว่า เทคนิคในเบื้องต้นคือมีสัมมาทิฐิที่ดีก่อน จากนั้นค่อยใช้ความละเอียดและความประณีตในการจัดองค์ประกอบบันทึกภาพลงไปสิ่งที่ขาดไม่ได้คือเจตนาที่ดี ความคิดสร้างสรรค์ บวกกับคติธรรมะที่สอดคล้องกับภาพสื่อสารออกไปให้คนได้พบได้เห็นเข้าใจถึงเจตนาที่ดีของผู้ถ่ายภาพนั้นๆ ภาพถ่ายมีอิทธิพลทำให้เกิดศรัทธาต่อผู้พบเห็นได้

๑) สันตัสสนา เห็นกับตา การเผยแผ่ธรรมธรรมในโลกนี้มีคนดีและคนชั่ว ดีเพราะอะไร เพราะกุศลมูล คือ อโลภะ อโทสะ อโมหะ คนชั่วเพราะ โลภะ โทสะ โมหะ ธรรมภาคปฏิบัติ คือ

^{๑๘} สัมภาษณ์ พระสุธีวรวิฑูรย์ (วีรพล วีรญาโณ), ผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม เลขาธิการคณะกรรมการอปรมาประชาชนกลาง (อ.ป.ก.), วันที่ ๒๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

^{๑๙} สัมภาษณ์ พระเอกชัย อรินทโม, ผู้ก่อตั้ง Dhamma on Lens และ Graphic งานวัดเพื่อพัฒนาการทำสื่อทางพระพุทธศาสนา วัดนาคนปรก เขตภาษีเจริญ กรุงเทพมหานคร, วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๕.

อริยสัจ ๔ สามารถใช้ศิลปะการถ่ายภาพประยุกต์ได้เพื่อสื่อถึงธรรมที่อยู่ในภาพได้ด้วยการรับรู้อายตนะทางตา สื่ออารมณ์ถึงใจ

๒) **สมภาพนา ขวนให้ปฏิบัติ** คือ เมื่อผู้พบเห็นภาพเกิดความศรัทธาซาบซึ้งในคุณค่า เห็นสมจริง จนยอมรับอยากลงมือทำ หรือนำข้อปฏิบัติหลักธรรมจากภาพที่สื่อไปปฏิบัติ

๓) **สมุตเตขนา เรร้าให้กล้า** คือ ปลุกใจให้คึกคัก เกิดความกระตือรือร้นมีกำลังใจแข็งขัน มั่นใจที่จะทำให้สำเร็จ การเผยแพร่พระพุทธศาสนาทางอินเทอร์เน็ตผ่านการถ่ายภาพก็ต้องปลุกเร้าให้ผู้รับสารเกิดความเชื่อมั่น

๔) **สัมปัทสนา ปลุกให้รำเริง** คือ ภาพบางภาพที่ทำให้บรรยากาศให้สนุกสนานแจ่มใสเบิกบานใจให้ผู้พบเห็นแจ่มชื่น มีความหวัง มองเห็นผลดี และทางสำเร็จ ในโลกไซเบอร์ แม้ว่าช่างภาพ และผู้รับสารจะไม่ได้อยู่ต่อหน้า แต่การสื่อสารต้องใช้บรรยากาศ คือ ทำให้ภาพนั้นออกมาดูสวยงาม่าเพลิดเพลิน สร้างศรัทธาต่อผู้พบเห็นได้^{๔๐}

ภาพถ่ายมีอิทธิพลทำให้เกิดปสาทะก่อน คือมีความเลื่อมใสเป็นเบื้องต้น ภาพที่เราเห็นไม่ว่าจะเป็นภาพพระพุทธปฏิมาที่ดี ภาพศาสนสถานหรือภาพสถาปัตยกรรมต่างๆในทางพระพุทธศาสนาก็ดี ถ้าเรามองความเป็นพระรัตนตรัยก็มีทั้งพระพุทธ พระธรรมและพระสงฆ์ การถ่ายภาพเพื่อการเผยแพร่พระพุทธศาสนาเชื่อว่าสามารถสร้างฐานเป็นเบื้องต้น เพื่อเป็นสะพานนำสู่ศรัทธาคือความเชื่อมั่นและก็มี ความมั่นคงในพระรัตนตรัย ที่ภาษาพระกล่าวว่า อจลศรัทธา ศรัทธาที่มั่นคงไม่คลอนแคลนเพราะมีภาพที่ปรากฏโดยเฉพาะอย่างยิ่งในพระรัตนตรัย ภาพอะไรที่ทำให้เรามีคติ มีแรงดึงดูดเข้าไปในสิ่งนั้น ๆ เราถ่ายภาพเพื่อสื่อถึงความสงบ ความเบ่งบานวิถีชีวิตของผู้คน มองเห็นความยากลำบากความสุขหรือความทุกข์ ก็จะสอดคล้องไปทางหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาได้ การเรียนรู้ถึงความสุขความทุกข์ ความเป็นอยู่เหล่านี้ก็สัมพันธ์กัน คนได้มองเห็นว่ามีข้อคิดหรือคติในการปฏิบัติในทางที่ดี หลีกเยี่ยมในทางที่ไม่ชอบเป็นอนุสฺสได้เช่นกัน ดังนั้น การถ่ายภาพจึงสามารถสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้เป็นเบื้องต้น เพื่อนำไปสู่การประพฤติปฏิบัติในทางที่ถูกต้องตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงเพื่อเป็นหนทางของการหลุดพ้นแท้จริง ภาพของช่างภาพที่แฝงไปด้วยธรรมะ เมื่อสื่อสารไปถึงผู้พบเห็นยังเกิดความประทับใจอยากจะทำกราบไหว้ขอพร เพราะพระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบันนี้ ปฏิเสธไม่ได้ว่าคนไทยอยู่กับความเชื่อ ความศรัทธาเป็นแน่แท้ ดังนั้นแล้ว ภาพถ่ายก็สามารถสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ ภาพถ่ายที่ประกอบไปด้วยธรรมะศิลปะสร้างสรรค์ต่อสังคมในปัจจุบัน ภาพถ่ายทางพระพุทธศาสนาสามารถสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ สมมุติว่าเราเห็นภาพพระสงฆ์สำรวมกิริยาอาการแบบสง่าเดินบิณฑบาต แล้วก็เห็นมีโยม

^{๔๐} พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), **พุทธวิธีการสอน**, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖), หน้า ๔๖.

กำลังใส่บาตรอยู่ เราถ่ายภาพนั้นมาเผยแพร่ออกไป ทำให้ผู้ได้เห็นวัฒนธรรมประเพณีที่ดีงามของชาวพุทธ เป็นการส่งเสริม ช่วยค้ำจุนพระพุทธศาสนา ซึ่งแบบนี้หาที่อื่นไม่ได้ คนมีศรัทธาอยู่แล้วก็ยังมีศรัทธาเพิ่มมากขึ้น หรือแม้กระทั่งผู้ที่ไม่มีศรัทธาเมื่อเห็นภาพที่ประกอบไปด้วยคุณธรรมเชิงพุทธ สามารถโน้มน้าวจิตใจของเขาให้ใกล้ชิดพระพุทธศาสนาได้

สรุป

แนวทางการเผยแพร่ภาพสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยในปัจจุบันนั้นจะเห็นได้ว่าสื่อสังคมออนไลน์ที่มีคนใช้กันเป็นจำนวนมากทุกเพศทุกวัย ได้เปลี่ยนวิถีชีวิตผู้คนในการติดต่อสื่อสาร การแบ่งปันข้อมูล และการเข้าถึงข้อมูลต่าง ๆ ดังจะเห็นได้ว่ามีเว็บไซต์ในอินเทอร์เน็ตจำนวนมากที่ให้บริการในลักษณะนี้อาทิเช่น Twitter, YouTube, SlideShare และ Flickr เป็นต้น ล้วนเป็นช่องทางในการนำเสนอภาพถ่ายเป็นแนวทางการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้ และมีประเด็นที่น่าสนใจ ในการนำเสนอภาพที่มีคุณค่า และความสำคัญ คือ

๑) เป็นเครื่องมือในการสร้างศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนได้ จะเห็นว่า พุทธรูป พุทธปฏิมา เป็นสัญลักษณ์สร้างศรัทธาที่สำคัญเนื่องจากเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งช่างภาพถ่ายภาพออกมาสามารถสะท้อนให้เห็นถึงความสว่างความสงบ ความเป็นผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบานของพระพุทธเจ้าให้เป็นรูปธรรม เมื่อพุทธศาสนิกชนซึ่งจะมีความทุกข์หรือไม่ก็ตาม ได้มีโอกาสได้ไหว้ บูชา หรือพบเห็นภาพ จะสามารถรับรู้ และสัมผัสถึงคุณค่าทางจิตใจ อันจะทำให้ความศรัทธาในพระรัตนตรัยมั่นคงมากยิ่งขึ้น

๒) เป็นเครื่องมือในการสร้างแรงจูงใจในการประกอบกุศลธรรม

๓) เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวทางจิตใจของพุทธศาสนิกชน เช่น ภาพถ่ายที่ติดตามบ้าน ติดที่รถ หรือเป็นรูปแบบของพระเครื่องติดตัวเป็นเครื่องมือในการสร้างกำลังใจและความอบอุ่นใจต่อการดำเนินชีวิต และการทำงาน

๔) เป็นสื่อธรรมที่สะท้อนประวัติความเป็นมา ทั้งในด้านสถานที่ เรื่องราว ประวัติศาสตร์ และสะท้อนศิลปวัฒนธรรม มีจุดเด่นในด้านวัฒนธรรม ศิลปกรรม และจิตรกรรมต่างกัน เป็นแนวทางให้ศรัทธาในพระรัตนตรัย

๕) เป็นเครื่องระลึกนึกถึงพระรัตนตรัยโดยการระลึกแบบพุทธานุสสติ อัมมานุสสติสังฆานุสสติ เป็นบาทฐานในการปฏิบัติ ย่อมมีอานิสงส์เป็นผู้ที่มีความเคารพ ยำเกรงในพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ย่อมบรรลุถึงซึ่งความไพบุลย์ด้วยสติ ไพบุลย์ด้วยปัญญาไพบุลย์ด้วยด้วยบุญ เป็นผู้มากไปด้วยปิติและปราโมทย์ เป็นผู้กำจัดเสียได้ซึ่งโทษภัยอันน่ากลัว ย่อมได้ความมั่นใจว่าอยู่ร่วมกับพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ถึงคราวที่ประจวบเข้ากับสิ่งที่จะพึงสว่างละเมิด หิริและโอตตปโยชย่อมปรากฏเป็นเสมือนพระรัตนตรัยอยู่ต่อหน้า

ข้อเสนอแนะ

ในการเผยแผ่พุทธศาสนาในสังคมปัจจุบัน มีช่องทางการกระทำได้หลายรูปแบบไม่ว่าจะเป็นการเผยแผ่ในรูปแบบของหนังสือ โซเชียลมีเดียสื่อออนไลน์ วารสาร การถ่ายธรรมเป็นสารคดี การทำคลิปหนังสือพิมพ์ หรือการถ่ายภาพ ซึ่งการเผยแผ่พุทธศาสนาไม่ได้มีเพียงการเข้าวัดฟังเทศน์ฟังธรรมอย่างเดียว โดยช่างภาพ สามารถใช้ภาพถ่ายในการเผยแผ่พุทธศาสนาได้อย่างหลากหลายรูปแบบ ทำให้เห็นว่าช่างภาพเป็นบุคคลผู้มีความสำคัญ หากมีการศึกษาถึงช่างภาพ ผู้สามารถสร้างสื่อสร้างภาพ ผลิตสื่อผลิตภาพ เกี่ยวกับพุทธรัตนะ ธรรมรัตนะ สังฆรัตนะที่ดีได้ จะสามารถผลิตสื่อที่สร้างศรัทธาในพระรัตนตรัยได้มากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ผู้วิจัยเสนอแนะแนวทางเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

๑. ศึกษาพุทธศิลป์ในการสร้างศรัทธาในพระรัตนตรัย
๒. ศึกษาเปรียบเทียบพุทธวิธีการสอนของพระพุทธเจ้าในอดีต กับการเผยแผ่ศาสนาในปัจจุบัน
๓. ศึกษาการถ่ายภาพเพื่อเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโลกปัจจุบัน

บรรณานุกรม

- กীরติ บุญเจือ. **ชุดปัญหาปรัชญา : ปรัชญาศิลปะ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๒.
- ไชศรี ศรีอรุณ. **พระพุทธรูปปางต่าง ๆ ในสยามประเทศ**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท มติชน จำกัด (มหาชน), ๒๕๔๖.
- ชลิตา ทรงประสิทธิ์. **THE PORTRAIT PHOTOGRAPHY ศิลปะการถ่ายภาพบุคคล**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๕๗.
- ณัฐวัฒน์ อุดมทรัพย์พงศ์. **การถ่ายภาพบุคคล**. นนทบุรี : บริษัท ไอดีซี พรีเมียร์ จำกัด, ๒๕๕๖.
- นครศ รังควัด. **ถ่ายภาพให้มั่งคั่ง YHE POWER OF IMAGE**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดดูเคชั่น, ๒๕๖๒.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). **การเผยแผ่พระพุทธศาสนายุคปัจจุบัน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘.
- พระพุทธโฆสเถระ. **คัมภีร์วิสุทธิมรรค**. แปลและเรียบเรียงสมเด็จพระพุทธมาจารย์ (อาจาสมมหาเถร). พิมพ์ครั้งที่ ๕. กรุงเทพมหานคร : บริษัท ประยูรวงศ์พรินติ้ง จำกัด, ๒๕๔๗.
- พระอนุรุทธะและพระญาณธชชนะ. **อภิธัมมัตถสังคหะและปรมัตถทีปนี, พระคันธसारากิวกส์ แปลและอธิบาย**. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัด ประยูรสาส์ไทยการพิมพ์, ๒๕๕๕.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). **พุทธวิธีการสอน**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๕๖.
- พระธรรมโกศาจารย์ พุทธทาสภิกขุ. **ภาพจิตรกรรมในโรงมหรสพทางวิญญาน**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๕๒

พระครูปลัดวิสุทธิ์ คุตตชโย. **คู่มือการศึกษาพระอภิธรรมชั้นจุฬอภิรรมิกถรี**. กรุงเทพมหานคร : บริษัท [Tana Press Co.,Ltd], ๒๕๖๔.

พระครูโฆสิตสังฆพิทักษ์. “กลยุทธ์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระสงฆ์ไทยในสังคมปัจจุบัน”.

วารสารวิชาการธรรมทรรศน์. ปีที่ ๑๗ ฉบับที่ ๓ กันยายน – ธันวาคม ๒๕๖๐.

พัชรินทร์ ศุขประมุข. **วิเศษ เพชรประดับ และเมธินี จิระวัฒนา. รูปและสัญลักษณ์แห่งพระศากยพุทธ**. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร, ๒๕๓๒.

มิลินทปัญหา. ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานเป็นพระราชานุสรณ์ ในงานพระราชพิธี ถวายพระเพลิงพระบรมศพ สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี. กรุงเทพมหานคร : บริษัท อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด มหาชน, ๒๕๓๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒**.

วศิน อินทสระ. **ศรัทธากับปัญญา**. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมดา, ๒๕๕๔.

สงวน รอดบุญ. **พุทธศิลป์ รัตนโกสินทร์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๒๙.

สมเด็จพระญาณสังวร (สุวฑฺฒโน). **หลักพระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๓๖.

สุรเชษฐ์ น้ำทิพย์. **Basic PORTRAIT Photo for Bginner พื้นฐานการถ่ายภาพบุคคลเชิงปฏิบัติ**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๕๑.

อารี สุทธิพันธ์. **การออกแบบ**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๘.

อำนวยการ บัญจรส์. **The art of photography digital ศิลปะแห่งการถ่ายภาพ**. กรุงเทพมหานคร : ซีเอ็ดยูเคชั่น, ๒๕๖๑.